

A SZOMSZÉDSÁG ADY-KÉPÉHEZ

DETTRE JÁNOS

ADY LAJOS — ADY ENDRÉRŐL

Minden portré két képet mutat. Nemcsak annak adja hasonmását, akit a művész le akar festeni, hanem a művésznak is. Minden életrajzban legalább két élet tartalmával ismerkedünk meg: akiről az életrajz szól s aki az életrajzot írta. Lehet az életrajz írója elfogulatlan, szerény, engedelmes és alázatos teljesítője a vállalt feladat kötelességeinek, de a szerénység, engedelmesség, hűség és alázat nem jellegzetes emberi tulajdonságok-e?

Ebben a kettősségben, mely óhatatlan és szükségképpen, rejlik oka annak az irodalmi háborúságnak, mely — a catalaumi ütközet ismétlődik itt meg, amikor az élők elhullottak, a halottak kezdenek harcolni — Ady Lajosnak Ady Endréről írt könyve nyomán újul ki. Ebben a könyvben nemcsak Ady Endrének élete viharzik el előttünk, hanem föltárul az öt évig segédtanárkodó, bátyjának, Ady Endrének kérésére végre tanárrá kinevezett, a Károlyi-rezsimben főispáni állásra törtető s csak főigazgatói állásra eljutott s a forradalmak után állását féltő Ady Lajosnak élete is. Ezt az életet s ezeket a törekvéseket érheti bírálat s sújthatja kritika, az elfogulatlan szemlélődés észreveheti azt is, hogy az életrajz írója hogyan törekszik a versek légijának dörömből tiltakozása ellenére is a ma uralmon levő ideológiával kibékíteni Ady Endrének politikai és közéleti helytállását s egész világnézetét — a könyv mégis *csak* Ady Lajos portréját torzítja el, *csak* Ady Lajos törekvéseit és érvényesülési eszközeit marasztalja szegyenben — mindez mit árthat Ady Endre firmamentumok fölé nőtt alakjának? A könyv mégis csak Ady Endre életének viharzását, égését, lángolását s összerokadásait tárja föl, s minden új adatért csak hálásak lehetnek a hívők. Hasztalan úgysis minden próbálkozás: ahol az Ady-versek megszólalnak, ott el kell hallgatnia minden tétovázóan kísérletező értelmezésnek, mely megtörténéseiben, az emlékezésnek s a reprodukálásnak hűségében amúgy is ellenőrizhetetlen félmondatokkal s az elborult értelem dadogásával akarja lerontani annak világos és hajlíthatatlanul kemény értelmét, amit Ady Endre akart, cselekedett és igazolt.

Ami a könyvben tisztán és zavartalanul Ady Endréé, az gyönyörű és megható föltakarozása az Ady-versek minden titkainak. Ami abban Ady Lajos „igazolása”, az úgysis könnyűnek találatik az Ady-versek hallatlanul súlyos és minden fordítási törekvessel dacoló bizonyosságával szemben. Ady Lajos most — Ady Endre kilenc kötete után! — arra vállalkozik, hogy Ady Endre cselekedetekben és írásban megnyilatkozó politikai konfesszióját, mely Tisza István politikájának konok, kérlelhetetlen, elszánt és vehemens gyűlöletében mutatkozott meg legjellegzetesebben, egy Tisza Istvánnál történt találkozása kényelmetlen emlékévé híjítsa föl — mintha sziklából faragott meggyőződését lehet-

ne a magyarázatok limonádéjában feloldani! —, s azt igyekeznek bizonyítani, hogy lélekben a ma Magyarországon uralmon lévő politikai irányzat követeléseiért egyet, hogy az októberi forradalomtól elfordult, s hogy a zsidók közé is csak szerencsétlen elhelyezkedése vitte. S ezenfelül szól, akit a költő összeroppanásában és halála siettetésében vétkesnek tart.

Méltatlan volna Ady Endre költészetéhez, ha a verseit állítanánk szembe ezzel a posztumusz magyarázattal. Már úgyis halottgyalázás-számba megy az az iparkodás, mely Ady világnézetét egy nem barátságos fogadtatás kényelmetlen emlékére szeretné levezetni. „Kan-Báthory Erzsébet”, „gyűjtogató, csóvás ember”, „a geszti bolond, úrnak, magyar-nak egyként rongy” csak ezért volt hát az Ady-versekben Tisza István, mert egyszer nem volt hozzá barátságos? Ady Kasszandra-profécija, a tegnapi cselédek s a mai Csák Máték ellen vívott keserű s a dühös harca, a Galilei Körnek küldött márciusi ódák s a proletárdalok harsogó igazolásának értelme ide egyszerűsödik le, egy audencia hűvösségére? Ki nem érzi ennek a kegyetlen blaszfémianak vigyázatmázolva-hamisítását?

De Ady Endre tagja volt a radikális pártnak, tagja volt a Választójogi Ligának, tagja volt a szabadkőműves szövetségnek, versei nem a Budapesti Szemlében, az Új Nemzedékben vagy a Magyar Figyelőben jelentek meg, hanem a Nyugatban s olykor a Népszavában s a Világban a Budapesti Naplóban történt elindulás után, nem Farkas Pál, Kiss Menyhért és Pekár Gyula voltak a barátai, hanem Jászi Oszkár, Révész Béla, Kunfi Zsigmond és Hatvani Lajos, — mit tud most ezekkel a tényekkel szemben „a védelmére felhozi” az életrajz? Ady Lajos az unáig ismételtgeti minduntalan, amikor ezek az életdokumentumok felöltenek, hogy Ady Endrét nem végiggondolt politikai meggyőződés, hanem a szegények s az elnyomottak iránt érzett őszinte és forró szimpátiája vezette politikai barátai közé. A verseknek és cikkeknek felhördülő igazságai, azok a fel-feljajduló jövőbe látások, (...) Adyt azoknak táborába sodorta, akik már a háború előtt, de a háború alatt is őszinte és bátor harcosai voltak a nemzeti egyenjogúsítás követelésének. És most Ady Lajos Ady Endrének a nemzetiségi kérdésben vallott álláspontját Apponyi nemzetiségi politikájával vallja egyértelműnek!

A könyvnek egy jellegzetes téves adata megérdemli a külön föl- említést. Milotay István egyik minapi, nagyszerű dialektikával, de nem is rossz, hanem gonoszhiszeműséggel megírt cikkében Adyt kisajátítja az általa szolgált politikai irányzat számára. Ehhez a kisajátításhoz egyetlen joggimmul Ady Endrének egy látogatására hivatkozik, melyet a költő 1918 decemberében — akkor először, mondja Milotay István — tett meg az Új Nemzedék szerkesztőségében. Ezen a látogatáson dadogott egypár szót az akkor már hűdéssé és elsötétült értelmű költő, amivel Milotay most egész életének és költészetének tanúságát akarta le- rombolni. Ady Lajos most ezt a látogatást, hogy annak politikai jelentőségét kalózkodjon, 1918 tavaszra teszi.

Messzire vezetne, ha az „igazoló bizottság” elé állított Ady Endrének minden „vaddal” szemben a verseit küldenénk segítségére. Az életrajzot nemcsak ezért az átszíneződésért érik támadások, hanem az Ady Endre feleségéről írt s az asszony dolgait felbolygató részei miatt. S ezek a támadások főképpen a könyv tendenciája ellen tiltakoznak, mely dugárúként akarja a győztes lobogó alá átmenteni Ady Endre életének és költészetének múlhatatlan jelentőségét.

Az életrajz azonban nemcsak a támadást érdemli meg, hanem a védelmet is, mert Révész Bélának magas atmoszférájú és bő lélegzet- vételű, de kevés konkrétumot nyújtó kísérlete és Kémeri Sándornak pepecselő visszaemlékezései után mégis vonzóan megírt s teljes élet- rajzot ad. Csak az a sajnálatos ebben a vonatkozásban is, hogy Ady Endre gyermek- és ifjúkoráról milyen szánivalóan keveset tud az élet- rajzíró. Milyen keveset tud a fiatalabb testvér arról az időről, amikor még nem figyelmeztették mások bátyjának költői nagyságára...

De Ady Endréről mondjon el mindenki mindent, amit tud. Róla lefejtődtek már az asszonykarok, már nem „csüngenek rajta világok, szívek, mint jégcsapok télen kunyhóereszről”, sem lovagias póz, sem hazug pátosz nem lehet akadályja annak, hogy Ady Endre élete túlnöve „hazug hír hínárján” s minden röghöz tapadt szemponton, őszintén és igazul álljon elénk. Bár a meghamisított Petőfi példája másra kötelezné az irodalmi és történelmi igazság harcos híveit az új hamisítási kísérlettel szemben, mégis csituljon még most el minden tiltakozó szó, amikor Ady Endrét és Ady Endre költészetét azok is „kezdik már nyakukba venni”, akik életének és verseinek zsolttáros igazságait megtagadják. Legyen Ady az övék is, olvassák és imádkozzák az Ady-verseket ők is, talán így Ady Endre életének és verseinek bibliai értelme hamarabb „gyűjtatik lelkek víg mécsesének ott, hol Sötét ül várost és falut”.

Jean JEUDI

(Bácsmezei Napló, 1923. október 25. — Rövidített és részben módosított változata megjelent az aradi Genius első, 1924. januári számában is.)

Ady Endre: A Halál lovai